

KONSTEN ATT VINNA ANDRAHANDSSYMPATISÖRER

PER OLESKOG TRYGGVASON OCH HENRIK OSCARSSON

Intresset för väljares näst bästa partier fanns på plats redan när den samhällsvetenskapliga valforskningen tog de första kliven över Atlanten under 1950-talet. Intresset motiverades av att det i flerpartisystem finns stor anledning att detaljstudera strukturen i väljares partipreferenser. Eftersom väljare i europeiska partisystem hade fler partier att förhålla sig till behövdes nya mätinstrument för att bättre kunna mäta psykologiska band mellan väljare och partier. De tidiga mätningarna av europeiska väljares grad av partiidentifikation – grundbulnen i de amerikanska pionjärernas modeller – visade att känslorna av anhängarskap var mycket starka. Men måttet avslöjade samtidigt ingenting om styrkan i väljarnas relationer till andra partier.

I Skandinavien och Holland blev det därför snabbt populärt att inkludera frågor om näst bästa parti i regelbundet återkommande valundersökningar (Converse & Valen, 1971; Oscarsson, 1998; Sjöblom, 1968; Särilvik, 1976; van der Eijk, Niemöller, & Eggen, 1981). Frågan om andrapreferenser ställdes i svenska valundersökningar med början 1956. I SOM-undersökningarna har frågan ”Vilket parti tycker du näst bäst om?” funnits med sedan 1993. Data som genereras av denna enkla följdfråga om näst bästa parti har flera användningsområden. Informationen analyseras bland annat för att studera konfliktstrukturen i partisystemet, förutse framtida partitypen, studera koalitionspreferenser och värdera partiernas samlade sympatikapital i befolkningen (Oscarsson, 2012).

Analyserna i det här kapitlet kommer inledningsvis uppehålla sig vid frågan om partiernas sympatikapital och hur förutsättningarna för konkurrensen om väljarna egentligen ser ut inför 2014 års val. Vi följer sedan upp med en analys av vad kombinationerna av första- och andrapreferenser i befolkningen egentligen kan berätta för oss om utvecklingen av konfliktstrukturen i det svenska partisystemet. Vi tar oss också an frågan om hur stark blockpolitiken står inför 2014 års val. I den avslutande delen gör vi en analys av de strategiska förutsättningarna för partierna att vinna och förlora väljare genom att närstudera vilka samhällsfrågor specifika väljargrupper – med olika kombinationer av första och andrahandsympatier – tycker är särskilt viktiga.

Partiernas sparade sympatikapital

Att ha många andrahandsympatier kan potentiellt vara en stor tillgång för ett politiskt parti. Andrahandsympatisörerna är partiets sparade sympatikapital i

väljarkåren. Men i samband med val finns det inget pris för andra plats. Det är bara omsatta röster som räknas. Andrahandssympatisörer behöver förvandlas till partiväljare för att göra skillnad.

Analysen av andrahandssympatier kan ge oss en mer nyanserad bild av djupet i partiernas stöd i opinionen. Vi kan få en bättre uppfattning om ett parti framför allt åtnjuter stöd från ett begränsat segment av väljarkåren eller om partiet har ett bredare stöd som kan underlätta för framtida opinionstillväxt. En hög andel andrahandssympatisörer kan också komma väl till pass för att ersätta förlorade delar av den egna valmanskåren.

Andrahandssympatier är en av de bästa predicerande faktorerna när det kommer till partibyte. Analysen från de svenska valundersökningarna, där vi kan följa samma individer mellan två val, visar att mellan 40-63 procent av mellanvalsbyterna byter till det parti som de tidigare haft som andrahandsval (Oscarsson 2012). Dessutom har prediktionskraften över kortare tidsperioder visat sig vara än högre. Av de som byter parti under valrörelsen är det mellan 60 till 70 procent som väljer att byta till sitt näst bästa parti (Oscarsson, 1998).

Opinionsstöd är för partierna en mycket rörlig valuta. Mellan valet 2006 och 2010 bytte hela 33 procent av väljarna parti (Oscarsson & Holmberg, 2013). Med en så otrogen valmanskår är det viktigt att inte bara lyckas hålla kvar vid sina nuvarande väljare. Det är lika viktigt att ha ett stort reservkapital som kan fylla hålen från de alltjämt kringflackande väljarna. För små partier som befinner sig nära fyraprocentsspärren kan det vara livsnödvanligt att ha en tillräckligt stor buffert med andrahandssympatier som kan tänka sig att ställa upp och stödträta för att partiet ska hålla sig kvar i riksdagen.

I figur 1 nedan redovisas summan av partiernas första- och andrahandspreferenser, vilket utgör vad vi kallar maximal elektoral potential (MEP). Det vill säga det maximala opinionsstödet som ett parti skulle kunna samla ihop om man lyckas mobilisera samtliga personer som har partiet som första- och andrahandsval. Måttet tas fram genom att helt enkelt addera andelen som tycker bäst om partiet med andelen som tycker näst bäst om partiet.

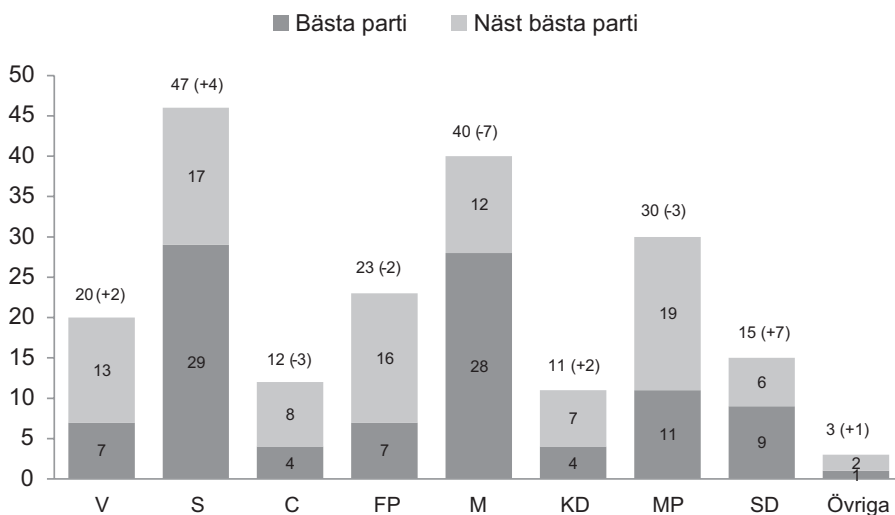
Resultatet från analysen visar föga förvånande att det är de två största partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna som också har störst MEP. Skulle Socialdemokraterna realisera hela sin opinionspotential hade de varit nära på att få egen majoritet, med ett stöd av hela 46 procent av valmanskåren. Moderaterna hade nått 40 procent om alla partiets första- och andrahandssympatisörer också röstat på partiet.

Det är dock tre andra partier som kan göra både stora relativa och substantiella vinster vid en bättre mobilisering av dem som håller dem som näst bästa parti. De partier som det ser bäst ut för är Vänsterpartiet, Folkpartiet men framförallt Miljöpartiet som 2013 hade en maximal elektoral potential på 30 procent.

För de två minsta partierna i Alliansen, Centerpartiet och Kristdemokraterna, ser det dystrare ut (MEP=12 respektive 11 procent). Detta må vara de två lägsta

resultaten, men de 7-8 procenten som har partiet som näst bästa parti kan komma att bli livsavgörande vid höstens val med tanke på partiernas ständiga balanserande kring fyraprocentsspärren.

Figur 1 *Partiernas maximala elektoral potential. Summan av partiernas förstahands- och andrahandsympatier 2013, förändring från 2011 inom parentes (procent)*

Kommentar: Frågorna lyder "Vilket parti tycker du bäst om idag?" och "Vilket parti tycker du näst bäst om?" Svartalternativen var de åtta riksdagspartierna samt en möjlighet för fritextsvar under annat parti. Tabellen visar partiernas maximala elektoral potential (MEP) här definierat som summan av andelen första och andrahandspreferenser. Endast de som svarat på båda frågorna ingår i analysen. De som angett samma bäst och näst bästa parti har exkluderats (n=154). Antalet svarande som ingår i analysen är 2 813. Frågan om näst bästa parti ställdes i den nationella SOM-undersökningens edition 1 och 3.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2011 och 2013

Sverigedemokraterna är visserligen det parti som lockar minst andel andrahandsympatisörer 2013 (6 procent). Men tack vare sitt förstahandsstöd (9 procent) har Sverigedemokraterna en MEP på 15 procent, en uppgång på 7 procentenheter sedan 2011. SD har alltså lyckats höja sitt eget sympatitak från 8 procent 2011 till 15 procent 2013. Tillsammans med ett motsvarande tapp för Moderaterna (från 47 till 40 procent) är SDs framgångar när det kommer till maximal elektoral potential den klart största förändringen mellan 2011 och 2013.

Hur långt ett parti har upp till sitt maximala tak är ett annat sätt att analysera samma information. En del partier har en relativt stor del av sitt sparade sympatikapital redan omsatt i förstapreferenser. Hit hör t ex Moderaterna, Socialdemokraterna

och Sverigedemokraterna som har utnyttjat 70, 62 respektive 60 procent av sitt totala sympatikapital i väljarkåren. Andra partier som Vänsterpartiet, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet har en klart lägre utnyttjandegrad på 35, 33, 36 respektive 30 procent. De mindre allianspartierna och Vänsterpartiet kan med det här sättet att resonera alltså ha bättre förutsättningar att växa än vad t ex S, M och SD har eftersom det finns en relativt sett större andel väljare som har partiet som sitt näst bästa.

Kärlek eller konflikt i den svenska partirymden?

Kombinationer av första- och andrahandspreferenser skvallrar om hur väljaropinionen ser ut under ytan på folkopinionens hav. Genom en analys av vilka kombinationer som är vanliga och ovanliga kan vi studera konfliktstrukturen i partisystemet. Det gör vi genom att kartlägga i vilken utsträckning olika grupper av partisympatisörer har varandras partier som andrahandsalternativ. Liknande analyser av konfliktstrukturen i det svenska partisystemet har gjorts flera gånger tidigare (se t ex Oscarsson, 1998; Oscarsson, 2012).

Ett närhetsmått för ömsesidigt gillande (ÖS) beräknas genom att multiplicera andelen av parti x:s sympatisörer som har parti y som andrahandsval med andelen av parti y:s sympatisörer som har parti x som andrahandsval. Teoretiskt kan det så kallade ÖS-måttet variera mellan 0 (om andelen som gillar det andra partiet i någondera av de två partierna är 0) till 10 000 (om andelen som har respektive parti som andrahandsval är 100 procent i båda partierna).¹ Ju högre ÖS-tal desto större närhet mellan två partier.²

En uppenbar begränsning med ÖS-måttet som analytiskt verktyg när vi studerar konfliktstrukturen i ett partisystem är att det kan vara svårt att ta till sig resultaten rent visuellt (jfr Oscarsson 2012). Vi har därför valt att använda ÖS-måtten som närhetsmått för att analysera dem för att erhålla en karta över hur stora de inbördes avstånden mellan partiernas sympatisörer är. I det här fallet handlar analysen om hur konfliktstrukturen bland de åtta riksdagspartierna såg ut då vi var på väg in i supervalåret 2014.

Utifrån analysen i figur 2 kan vi konstatera att även om det finns stora delar av valmanskåren som överväger partier utanför det egna blocket, så är det tydligt att blockkonstellationerna fungerar starkt strukturerande på svenska folkets partipreferenser. Resultaten ger en indikation på mellan vilka partier vi kan förvänta oss de största väljarströmmarna under 2014: Ju längre avstånd mellan punkterna på kartan desto lägre sannolikhet för väljarbyten.

Kartan över partisystemet visar tre tydliga kluster där Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet befinner sig i en egen del av kartan. De fyra Allianspartierna befinner sig relativt tätt samlade tillsammans i ett annat kluster. Sverigedemokraterna befinner sig i stort sett övergivna längst ner på kartan. De stora avstånden mellan SD och de andra partierna beror på att det saknas ömsesidigt

gillande mellan partiernas sympatisörer. Dock råder viss variation i antipatierna. Exempelvis är det ömsesidiga gillandet mellan SD:s och M:s sympatisörer betydligt starkare (ÖS=261) jämfört med det mellan SD och Miljöpartiet (ÖS=22).

Figur 2 *Konfliktstrukturen i det svenska partisystemet 2013. Multidimensionell skalningsanalys byggd på första- och andrahandsympatier (ÖS-mått)*

Kommentar: Resultaten är hämtade från en multidimensionell skalningsanalys (MDS) av de sammanlagt tjugoåtta närhetsmåten för ömsesidigt gillande (ÖS). Målet med skalningsanalysen är att erhålla en konfiguration av punkter (partierna) längs en, två eller flera dimensioner, vars inbördes avstånd så väl som möjligt överensstämmer med våra ursprungliga närhetsmått mellan partierna. En bra analogi är de avståndstabeller som visar avståndet mellan olika städer och där en analys av avstånden mellan de olika städerna allt som oftast resulterar i en hyfsat bra karta över Sverige. Passningsmättet för den multidimensionella skalningsanalysen som presenteras i figuren (Stress=.09) berättar att den tvådimensionella kartan passar de ursprungliga närhetsdata (ÖS-måtten) på ett godtagbart sätt; ju lägre passningsmått desto bättre (Kruskal & Wish, 1978). Som alltid är dimensionsanalys en avvägning mellan förenkling och passning. En tredimensionell karta över partisystemet har t ex en ännu något bättre passning än den tvådimensionella (Stress=.02). Passningen för en endimensionell lösning är dålig (Stress=.20).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

För den uppmärksamme läsaren står det klart att partiernas positioner i figuren i mångt och mycket liknar partiernas spatiala positionering längs vänster- högerskalan. Samtidigt visar analysen att det krävs ytterligare en dimension för att partiernas inbördes avståndsförhållanden ska matcha strukturen i första- och andrapreferenser på ett bra sätt.

Varför behövs en andra dimension? Vari ligger de innehållsmässiga politiska skiljelinjer som manifesteras i en sekundär dimension? Svaren på den typen av frågor är många. Ett svar kan hämtas från tidigare analyser av konfliktstrukturen i det svenska partisystemet (Oscarsson, 1998) där den sekundära dimensionen fick namnet autonomi-delegeringsdimensionen. Ett annat svar kan vara att svenska folkets första- och andrapreferenser för partierna är strukturerade efter en libertariansk-auktoritär politisk dimension (Kitschelt, 1994, Oskarson, Berglund, & Bengtsson, 2010) eller, än mer populärt i litteraturen för närvarande, en *GAL-TAN*-dimension där GAL står för *Green Authoritarian Libertarian* och TAN står för *Traditional Authoritarian Nationalist* (se t ex Hooghe, Marks and Wilson, 2002).

I det här sammanhanget har vi inte haft möjlighet att systematiskt pröva vilka saksfrågor och preferenser, som vid sidan av en mer traditionell vänster-högerdimension, kan förklara de politiska avstånden på vår karta i figur 2. En sådan analysstrategi finns utarbetad sedan tidigare (jfr Oscarsson 1998). Vi ser fram emot att återuppta mer detaljerade analyser av utvecklingen av konfliktstrukturen i det svenska partisystemet efter 2014 års riksdagsval. Resultaten i det här kapitlet visar att uppgifter om väljares näst bästa partier räcker långt för att inleda en sådan analys.

Blocköverskridande andrahandspreferenser

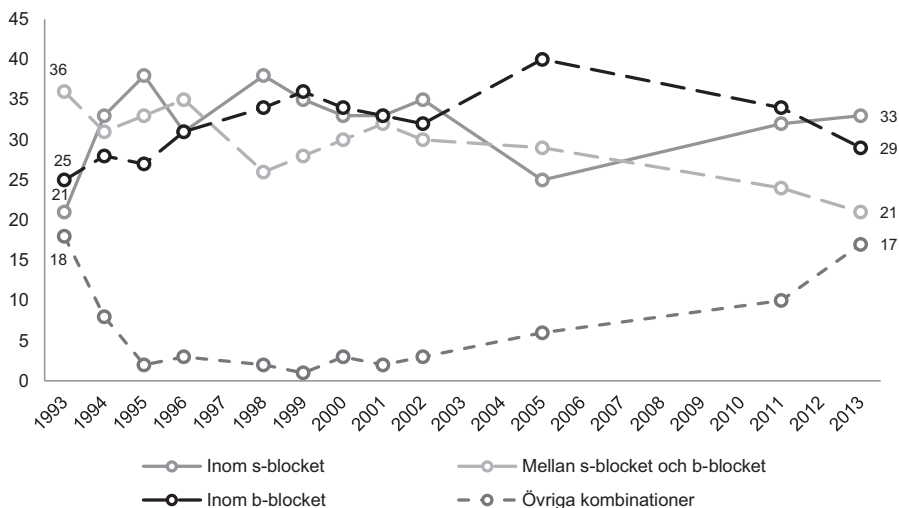
Att studera hur första och andrahandspreferenser fördelas inom och mellan blocken är intressant av flera anledningar. Tidigare analyser har fokuserat på hur fördelningen av första och andrahandspreferenser påverkar sådant som förutsättningar för stödriktning och konfliktstrukturen i partisystemet i stort (Oscarsson 1998, Oscarsson 2012). Men det som kanske är mest intressant att fokusera på – åtminstone såhär i valtider – är de fall där respondenternas näst bästa parti befinner sig utanför det egna politiska blocket.³

Tjugohundralets första decennium har kännetecknats av en historiskt mycket stark blockpolitik i Sverige. I skrivande stund vet vi inte om denna cementering kommer att kvarstå eller brytas upp i samband med 2014 års val. Ännu så länge är det kampen mellan blått och rödgrönt som är huvudfokus i svensk politik. I en sådan kontext är det inte lika viktigt att vinna röststöd från närliggande partier för att maximera sitt eget valresultat. Det som slutligen spelar roll för regeringsmakten är andelen väljare man lyckas locka över till sitt regeringsalternativ.

Andelen som väljer att dela sin första och andrahandspreferens mellan det rödgröna och det borgerliga blocket har sakta sjunkit sedan 2001 och var 2013 rekordlåg med 21 procent. Men räknar vi också med de som har delade första och andrahandspreferenser mellan något av de två stora blocken och övriga partier (där den stora majoriteten består av olika kombinationer med SD) så är det sammanlagda delandet 2013 hela 38 procent, vilket är det högsta sedan i mitten av 1990-talet. Den rekordhöga siffran skvallrar om att det finns potential för substantiella väl-

jarvinster mellan de politiska alternativen (här räknas SD som ett eget alternativ) och inte bara rörlighet inom respektive politiskt block.

Figur 3 Andel sympatisörer med inom- och blocköverskridande kombinationer av första och andrapreferenser över tid (procent)

Kommentar: I s-blocket ingår de som har Socialdemokraterna (S), Vänsterpartiet (V) och Miljöpartiet (MP) som bästa parti samtidigt som de har någon av S, V eller MP som näst bästa parti. I b-blocket ingår de som har Centerpartiet (C), Folkpartiet (FP), Moderaterna (M) eller Kristdemokraterna (KD) som bästa parti, samt någon av C, FP, M eller KD som näst bästa parti. I gruppen "mellan s-blocket och b-blocket" ingår de som har första och andrahandsympati i motsatt politiskt block (rödgrönt eller borgligt). I "övriga kombinationer" ingår de som har en första och andrahandspreferens som inte är inom det egna blocket eller mellan det rödgröna och borgliga blocket. I 2013 års undersökning är den största andelen i den här kategorin olika första och andrahandskombinationer som inkluderar Sverigedemokraterna (SD).

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993, 1994, 1995, 1996, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2005, 2011 och 2013.

Var hittar vi då de potentiella blocköverskridarna? I tabell 1 presenteras hur respektive partis sympatisörer har valt att placera sitt andrahandsval hösten 2013. Utifrån resultaten i tabellen kan vi konstatera att det inte oväntat är de närmaste grannpartierna i partisystemet som tenderar att erhålla de största andelarna andrapreferenser. Vänsterpartiets sympatisörer lägger nästan uteslutande sina andrahandspreferenser hos de två övriga rödgröna partierna (86 procent). Andelen övriga partier är också mycket högt bland V-sympatisörerna (9 procent) och denna kategori består till övervägande delen av andrahandsympatier för Feministiskt initiativ.

Tabell 1 Partisympatisörernas andrahandsalternativ 2013 (procent)

Bästa parti 2013	V	S	C	FP	M	KD	MP	SD	Övriga	Summa procent	Röd- S+MP gröna	Alliansen	(n)
Vänsterpartiet		53	0	0	1	1	33	3	9	100	86	86	194
Socialdemokraterna	31		5	8	9	2	37	7	1	100	37	68	812
Centerpartiet	3	13		15	35	14	12	6	2	100	25	28	103
Folkpartiet	1	12	13		44	10	16	4	0	100	28	29	198
Moderaterna	1	14	13	39		12	11	9	1	100	25	26	804
Kristdemokraterna	0	8	16	20	40		10	4	2	100	18	18	110
Miljöpartiet	19	46	10	8	9	3		2	3	100	46	65	309
Sverigedemokraterna	6	28	3	6	29	10	11		7	100	39	45	246
Övriga partier	30	11	0	3	13	5	16	22		100	27	57	37
Total	13	17	8	16	12	7	19	6	2	100	36	49	2 813

Kommentar: Tabellen visar fördelningen av andrahandssympatierna hos respektive partis sympatisörer. De respondenter som uppgett samma parti som första- och andrapreferens har exkluderats ur analysen (n=154). Kolumn S+MP visar andelen hos respektive parti som har S eller MP som näst bästa part. Kolumnen "Rödgröna" visar andelen hos respektive parti som har någondera V, S eller MP som näst bästa parti. Kolumn "Alliansen" visar andelen som har något av allianspartierna som näst bästa parti. Siffrorna i tabellen har avrundats för att summera till 100.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013, formulär 1 och 3.

Det är påtagligt hur starkt ideologiskt vänster-högeravstånd strukturerar väljarnas partipreferenser. Det finns till exempel mycket liten potential för Alliansen och Sverigedemokraterna att förmå Vänsterpartiets sympatisörer att bli blockbytare i den kommande valrörelsen.

Ser vi istället till Socialdemokraterna och Miljöpartiets sympatisörer så är det hela 24, respektive 30 procent som befinner sig i riskzonen, det vill säga har ett Alliansparti som andrahandsval. Räknar vi också in Sverigedemokraterna så är det nästintill en tredjedel av båda partiernas sympatisörer som har andrahandssympatier utanför det rödgröna blocket.

Situationen ser likartad ut för tre av de fyra borgerliga partierna. Kristdemokraternas sympatisörer är något mer Allianstroga (76 procent har andra Allianspartier som andrahandspreferens). 25–28 procent av Centerpartiets, Folkpartiets och Moderaternas sympatisörer har Socialdemokraterna eller Miljöpartiet som andrahandsval och ytterligare 4-9 procent har Sverigedemokraterna som näst bästa parti.

Utifrån att ha granskat väljarnas andrahandspreferenser närmare kan vi alltså konstatera att det finns potential till att locka nya väljare inte bara inom det egna blocket utan också i högsta grad mellan de två stora blocken samt till och från blocken till SD. Om de politiska partierna lyckas mobilisera väljare från de konkurrerande alternativen är en annan fråga. Men utifrån fördelningen av andrahandspreferenserna hösten 2013 så är förutsättningarna för ett spännande och rörligt supervalår 2014 goda. Även om väljarrörligheten under de senaste valen

inte alltid slagit rekord (det var högre rörlighet i regeringskiftsvalet 2006 än i valet 2010) så är den ökande väljarrörligheten en av de tydligaste svenska väljartrenderna (Oscarsson & Holmberg 2013).

Partistrategiska förutsättningar för väljarvinster och förluster

Vilka partier har möjlighet att vinna väljare från vilka partier? Det är den klassiska frågeställningen i analyser av preferensstrukturen bland väljarna (Sjöblom, 1968). Men vi vill ta analysen ett steg längre och försöka fylla frågeställningen med mer politiskt innehåll: *Hur* ska partier bära sig åt för att åstadkomma rörelser i väljarkåren som gynnar dem själva? Hur ska andrapreferenser kunna omsättas till röster i 2014 års riksdagsval? Vilka justeringar av profil, tonvikt på frågor och positioner i sakfrågor kan potentiellt locka fler andrahandsympatisörer att ta steget? Analyser av det här slaget har tidigare inte genomförts. Innovationen i vår analys av andrahandspreferenser består den här gången i att genomföra systematiska jämförelser mellan olika väljargrupper när det gäller bedömningar av viktiga samhällsfrågor. Utgångspunkten är alltså vad grupper med olika kombinationer av första- och andrahandspreferenser på en öppen enkätfråga spontant nämner som viktiga samhällsfrågor och problem. Analysidén tar utgångspunkt i att moderna svenska valrörelser tenderar att vara agendakamp och förtroendekamp snarare än klasskamp och ideologisk kamp (Oscarsson, 2013).

Utifrån resultaten i tabell 1 kunde vi konstatera att Vänsterpartiet knappast kommer att åstadkomma någon omfattande väljarrörlighet över blockgränsen – möjligheterna att vinna väljare från Allianspartierna begränsas starkt av att så få Alliansympatisörer hyser andrahandsympatier för Vänsterpartiet. Vänsterpartiets potentiella väljarvinster i kommande val består nästan uteslutande av sympatisörer till Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Feministiskt initiativ. I den följande analysen har vi därför valt att fokusera på resterande sju riksdagspartierna, där det utifrån andrahandsfördelningen råder större förutsättningar för väljarströmmar (se tabell 2).

Vi vet sedan tidigare att vilket parti man sympatiserar med spelar en avgörande roll för vilka samhällsproblem man uppfattar vara viktiga.⁴ Ur ett partikonkurrensperspektiv är det intressant att undersöka hur de som hyser andrahandsympatier för ett konkurrerande politiskt alternativ skiljer sig ifrån de koalitionsrogna. Skiljer sig upplevelsen av vilka politiska frågor som är de viktigaste från den egna politiska koalitionen? Eller är den mer lik något av de konkurrerande politiska alternativen? Vi har här valt att analysera de sju samhällsproblem som befolkningen såg som de viktigaste hösten 2013. Områdena är (1) arbetsmarknad (2) skola/utbildning (3) sjukvård (4) invandring/integration, (5) äldre frågor (6) sociala frågor och (7) miljön (se inledningskapitlet i denna volym).

Tabell 2 Andel som nämner olika samhällsproblem som viktiga i grupper med olika kombinationer av första- och andrapreferenser (procent)

Grupp	Kombination av första- och andrapreferens		Samhällsproblem							Miljön	(n)
	Förstapreferens	Andrapreferens	Arbetsmarknad	Skola/ Utbildning	Sjukvård	Integration	Äldre- frågor	Sociala frågor			
									Integration		
Allianstroga	Alliansparti	Alliansparti	32	38	33	18	20	10	12	801	
Alliansotroga-SD	Alliansparti	SD	26	29	32	46	16	7	8	90	
Alliansotroga-S/MP	Alliansparti	S eller MP	36	40	26	22	15	10	18	302	
Rödgröntrogna	S eller MP	S, MP eller V	38	41	37	16	21	20	19	755	
Rödgröntrogna-SD	S eller MP	SD	26	23	42	29	33	13	12	69	
Rödgröntrogna-Alliansen	S eller MP	Alliansen	38	32	35	19	22	16	17	281	

Kommentar: På grund av anledningarna som framförs i texten ovan så har Vänsterpartiet exkluderats från analysen. Undantaget är gruppen rödgröntrogna där sympatisörer av Socialdemokraterna och Miljöpartiet som har Vänsterpartiet som näst bästa parti fortfarande inkluderas.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Jämför vi vilka samhällsproblem som den allianstroga gruppen ser som de viktigaste med de allianssympatisörer som överväger Sverigedemokraterna finner vi flera noterbara skillnader. För det första prioriterar de som har Sverigedemokraterna som andraparti utbildning och skolfrågor i betydligt lägre omfattning (29 procent jämfört med 38 procent). Det samma gäller till viss del arbetsmarknadsfrågor som omnämns av 32 procent av de allianstroga men endast av 26 procent av de som har Sverigedemokraterna som näst bästa parti. På grund av de låga n-talen så är dock dessa skillnader inte statistiskt signifikanta. Det är emellertid den stora och föga förvånande skillnaden som finns mellan grupperna när det kommer till invandrings och integrationsfrågor. Arton procent av den allianstroga gruppen nämner något om invandring och integration när de ombeds berätta vad de anser är de viktigaste samhällsproblemen. Detta kan jämföras med hela 46 procent omnämmanden bland Allianssympatisörer som har Sverigedemokraterna som näst bästa parti. I övriga frågor är skillnaderna mellan grupperna mycket små.

Jämför vi istället den allianstroga gruppen med de som är i riskzonen att vänstra med Socialdemokraterna eller Miljöpartiet är skillnaderna inte lika markanta. Men det finns fortfarande områden där prioriteringarna går isär. De som har S/MP som näst bästa parti nämner mer sällan sjukvårdsrelaterade frågor (26 mot 33 procent). Även äldrefrågor omnämns till viss del i lägre utsträckning (15 mot 20 procent). Istället prioriterar de som har en rödgrön andrahandspreferens miljöfrågor, vilket nämns av 18 procent jämfört med 12 procent i den allianstroga gruppen. Samtliga gruppsskillnader är statistiskt signifikanta. Ser vi till den fråga som hamnar högst upp på hela valmanskårens dagordning – arbetsmarknad – så omnämns det i något högre utsträckning bland de som har S/MP som näst bästa parti jämfört med den allianstroga gruppen (36 mot 32 procent). Den här gruppsskillnaden är dock inte statistiskt signifikant. Men bryter vi ner analysen ytterligare så ser vi att det finns prioriteringsskillnader när det gäller arbetsmarknadsfrågorna. Jämför vi de allianstroga med de allianssympatisörer som har Socialdemokraterna som näst bästa parti hittar vi klart signifikanta skillnader, där hela 43 procent (jämfört med 32) nämner jobben som ett av de viktigaste samhällsproblemen.

Ser vi till de två väljarströmmar dit Socialdemokraterna och Miljöpartiet riskerar att tappa sympatisörer (till Alliansen och till Sverigedemokraterna) finner vi att också här är dagordningsskillnaderna som störst i förhållande till de som har Sverigedemokraterna som andrahandsparti (se tabell 2). De som har Sverigedemokraterna som näst bästa parti nämner utbildning och arbetsmarknad i klart mindre utsträckning än de troga rödgröna sympatisörerna. Istället prioriterar man äldrefrågor (33 mot 21 procent) och frågor som rör integration/invandring (29 mot 16 procent). Skillnaderna när det kommer till omnämmandet av integrationsfrågan är inte lika påtaglig som i föregående jämförelse mellan allianstroga och potentiella sverigedemokrater, även om den också är klart signifikant. Dynamiken bland de som har SD som näst bästa parti ser något annorlunda ut beroende på om man är sympatisörer av Alliansen eller S/MP. I Alliansen (som också riskerar att tappa en

väsentligt högre andel väljare till SD) är den framträdande skillnaden att väljarna i riskzonen prioriterar invandring- och integrationsfrågor väldigt högt. Detta stämmer till viss del också för de rödgröna med SD som näst bästa parti, men inte i lika stor utsträckning. Här verkar det också finnas andra frågor som hägrar. En valrörelseagenda med stort fokus på immigrationsfrågor borde enligt gängse teorier om partikonkurrens i så fall orsaka större väljarströmmar från Allianspartier till SD än från rödgröna partier till SD.

När det kommer till socialdemokrater och miljöpartister som har ett alliansparti som näst bästa parti är den enda stora skillnaden (i förhållande till de rödgröntrogna) att utbildningsfrågor prioriteras i avsevärt lägre omfattning. Trettio två procent av de som sneglar över mot det borgliga blocket ser skola/utbildning som en av de viktigaste frågorna jämfört med hela 41 procent av de rödgröntrogna. Det minskar sannolikheten för att det skol- och utbildningsfrågor skulle locka väljare från rödgrönt till Allianspartierna under valåret 2014.

Även om det inte finns några ytterligare signifikanta skillnader mellan de två gruppernas dagordning är det värt att stanna kvar lite vid arbetsmarknad/jobbfrågan. Vi minns från den tidigare analysen att allianssympatisörerna som hade S/MP som andrahandsval prioriterade arbetsmarknad som en mycket viktig fråga (36 procent). Och att de som hade Socialdemokraterna som näst bästa parti rankade jobbfrågan än högre (43 procent). Men det samma gäller faktiskt också de rödgröna sympatisörer som har ett alliansparti som andrapreferens (38 procent). Och ser vi till S-sympatisörer som har ett alliansparti som andrahandsval, är jobbfrågan än viktigare. Här är det likaså hela 43 procent som nämner något om jobb och arbetsmarknad. En sak verkar i alla fall säker. Jobbfrågan blir central för vilket block som lyckas bäst att styra väljarströmmarna under supervalåret 2014.

En liten fråga, så många svar

En kort följdfråga om näst bästa parti ger stora möjligheter att dyka ned under ytan i folkopinionens hav och undersöka den dolda väljaropinionen. Analysen av strukturen i svenska folkets partipreferenser har lärt oss mer om vilka partier som har potential att vinna nya väljare och vilka partier som har sämre möjligheter till goda valresultat. Vi har också fått en uppdaterad bild av hur konfliktstrukturen i det svenska partisystemet ser ut. Mycket är sig likt från tidigare. Vänster-höger och blockpolitiken är de dominerande principerna bakom preferensbildningen bland väljarna. Sverigedemokraterna står fortfarande isolerade från övriga partier.

Men vi har också genom att studera fördelningen av andrahandspreferenser inom och mellan de politiska blocken visat på att det valåret 2014 finns stora möjligheter till väljarmobilisering mellan de olika politiska alternativen. Detta illustreras kanske bäst av att 38 procent av väljarna hösten 2013 hade en andrahandspreferens utanför sitt egna politiska alternativ. Genom att specialstudera gruppen väljare som övervägde ett konkurrerande politiskt alternativ kan vi därtill konstatera att de

potentiellt otrogna i flera fall skiljer sig ifrån de mer trogna väljarna när det kommer till bedömning av vilka frågor och samhällsproblem man tycker är viktigaste. Det här kan komma att bli betydelsefullt då partierna i valrörelsen antagligen kommer lägga energi på att vinna väljare som a) befinner sig i ett konkurrerande politiskt alternativ och b) är relativt lätta att övertyga.

Ett mer frekvent mätande av andrahandsopinionen under årets valrörelse ger inte bara möjlighet för en mer dynamisk och spännande valjournalistik. Det kan också skapa underlag för partistrategiska överväganden för hur partierna ska kunna vinna dyrbara väljare.

Noter

- ¹ Ett konkret exempel är de två partierna med högst ömsesidigt gillande, Folkpartiet och Moderaterna. 39 procent av folkpartisterna har Moderaterna som näst bästa parti samtidigt som 44 procent av moderaterna har folkpartiet som näst bästa parti. ÖS-måttet för de båda partierna blir således $39 \cdot 44 = 1716$.
- ² Några tydliga exempel på partier som kommit varandra närmare de senaste åren är Socialdemokraterna och Miljöpartiet som från 1990-talet början hela tiden haft ett relativt frostigt förhållande med ÖS-mått mellan 184-709, men som 2011 hade det näst högsta gillandet av samtliga partikonstellationer med 1 761 och kärleken verkar bestå även 2013 (ÖS=1 702). Motsatt resa har Socialdemokraterna och Folkpartiet haft sedan SOM-institutet började ställa frågan 1993. Här började det med högt ömsesidigt gillande 1 301 (bara Vänsterpartiet och Socialdemokraterna tyckte bättre om varandra). Känslorna svalande dock ganska kvickt och har efter 1995 legat mellan 66 och 519 (Oscarsson 2012, sida 63 tabell 5). ÖS måtten kan alltså fungera som en indikator på konfliktstrukturen i partisystemet och kan bland annat användas till att kartlägga förutsättningarna för framtida samarbete.
- ³ Vi har i det här kapitlet valt att betrakta Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet som ett rödgrönt block även om det inte i skrivandets stund finns något formaliserat samarbete partierna emellan.
- ⁴ För en mer detaljerad analys av väljarnas dagordning i olika grupper, däribland partisympati se Henrik Oscarssons och Annika Bergströms inledningskapitel i denna volym.

Referenser

- Converse, P. E., & Valen, H. (1971). Dimensions of Cleavage and Perceived Party Distances in Norwegian Voting. *Scandinavian Political Studies*, 6, 107–152.
- Hooghe, L., Marks, G., & Wilson, C. J. (2002). Does Left/Right Structure Part Positions on European Integration? *Comparative Political Studies* 35.8 (November):965–989
- Kitschelt, H. 1994. *The Transformation of European Social Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Kruskal, J. B., & Wish, M. (1978). *Multidimensional Scaling*. London: SAGE.
- Oscarsson, H. (1998). *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Avhandling. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, H. (2012). Näst bästa partier. I L. Weibull, H. Oscarsson & A. Bergström (Eds.), *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, H. (2013). Väljarnas valrörelser. I J. Strömbäck & L. Nord (Eds.), *Kampen om opinionen*. Stockholm: SNS.
- Oskarson, M., Berglund, T., & Bengtsson, M. (2010). *En fråga om klass. Levnadsförhållanden, livsstil, politik*. Stockholm: Liber.
- Sjöblom, G. (1968). *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.
- Särilvik, B. (1976). *Mapping the Party Space: Distances, Evaluations and Ideological Perspectives: An Analysis Framework Applied to Data on Electors and Elected in Sweden 1964–1973*. Paper presented at the World Congress of the International Political Science Association, Edinburgh.
- van der Eijk, C., Niemöller, B., & Eggen, A. T. J. (1981). *Dutch Parliamentary Election Study 1981*. Amsterdam University: Department of Political Science.